

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Ordîxanê CELÎL, Celîlê CELÎL, *Zargotina Kurda*, Înstîtûta Kurdzanîyê-Wien, Wien, 2014.

Malbata Celîlan di warê çanda kurdî de gelek xebat kirine. Bavê malbatê Casimê Celîl yek ji wan kesên pêşî bû ku li Ermenistanê bingeha xebatên çanda kurdan danîbû û berpirsyarê demekê yê şaxa kurdî bû di Radyoya Êrîvanê

de. Xanima Rizgo û hevjinê wê Casimê Celîl zarokine wisa pêgihandine ku mîna zanîngeheke kurdî berhem afirandine. Ji her çar zarokan kurê mezin, Ordîxanê Celîl, filologek bû ku di zanîngehan de serokatiya kursiya kurdnasiyê kiriye. Celîlê Celîl dîroknasek e ku di warê dîroka siyasî ya kurdan de gelek berhem dane. Cemîla Celîl etno-muzîkologek e ku heta nuha tu kesan hindî wê di warê stran û awazên kurdî de xebat nekirine. Xwişka biçûk Zîna Celîl edebiyatnasek e ku ji kurdî ji bo zimanên wek rûsî, almanî, lehî gelek werger kirine û xizmeta danasîna çanda kurdan kiriye.

Vê malbata kurdologan xebata herî zêde û demdirêj di warê berhevkerin, senifandin û çapkirina keresteyên folklorê kurdî de kiriye. Ev xebata ezamet a bi navê *Zargotina Kurda* herçend li ser navê Ordîxanê Celîl û Celîlê Celîl hatibe çapkirin jî, encama karê vê malbatê ye weku di pêşgotinê de hatiye diyarkirin. Înstîtûta Kurdzanîyê-Wienê (ÎKW) barê çapkirina vê xebatê hilgirtiye. Xebat bi berfirehiya xwe di dîroka folklorê kurdî de xebata herî mezin e ku bi tevahî jî 25 cildan pêk tê û bi rengekî ensîklopedîk e. Ji hêla demê ve encama xebateke zêdeyî 60 salan e. Herwiha ji hêla herêmên ku berhevkerî li wan hatiye kirin jî xebata herî berfireh e. Seheya berhevkerinê herêmên kurdan ên nav sînorên dewletên Tîrkiye, Sûriye, Îran, Iraq, Ermenistan, Gurcistan, Azîrbêcan, Qazaxistan û Qîrxîzîstanê ye. Wek rêbaza berhevkerinê an dengê zarbêjan (dengbêj, çîrokbêj, stranbêj) hatiye tomarkirin an jî li wan hatiye guhdarkirin û gotinên wan hatine nivîsandin.

Parek ji berhemên folklorîk ên di vê xebatê de li Sovyeta berê bi herfên kîrîlî hatibin çapkirin jî, piraniya wan cara pêşî tîn çapkirin. Janrên folklorê yê ku li

25 cildan hatine dabeşkirin bi vî awayî hatine rêzkirin: 1. Êpîk û dastan 2. Stranên dîrokî yên şeran û mêraniyê 3. Stranên evîndariyê/dilan 4. Dilok, heyranok, dûrik û manî 5. Stranên şînê û xemgîniyê 6. Stranên dilan û govendan 7. Cengname û rostemî 8. Beyt û dewrêşoka 9. Qewl û beytên êzdiyan 10. Çîrok 11. Çîrçîrok û çîvanok 12. Hûmor, anêkdot 13. Fabêl 14. Gotinên pêşyan 15. Îdyom, biwêj 16. Stranên kar û xebatê 17. Parêmêlogiya û yên mayîn.

Hatiye diyarkirin ku hin janrên folklorîk yên wek stranên şînê, dewrêşoka, beyt-serhatiyên îslamê û sofiyan, qewl û beytên êzdiyan, cengname û rostemî, stranên rîtuêl, dîdarok û edebiyata zarokan cara pêşîn di vê xebatê de hêjayî baldariyê bûne û cihê xwe di xebatê de girtine.

Heta nuha ji 25 cildên plankirî 5 cild hatine çapkirin ku ev cildên 1, 2, 3, 9, 10 in. Her sê cildên pêşî ji êpîk û dastanan re, cildên 9an û 10an ji çîrok û çîvanokan re hatine veqetandin. Di nav berhemên berhevkirî de yên pir naskirî jî hene û yê zêde nenaskirî jî. Heman berhem bi varyantên xwe yên cuda jî cih digirin ku ev yek ji bo xebatên li ser folklorê derfeta wê yekê dide guhertin bên dîtin ku li gor herêm, zayend, temen û derdora zarbêjî peyde dibin.

Di pêşekiya her cildekê de nivîsarên zanistî yên derbarê janrê di cilda mewzûbehs de hene. Hin gotar û nivîsarên aydî kesên din jî hene, ne ku tenê daneran nivîsîne. Di paşkoka her cildekê de di beşê “nivîsarnasî” de agahiyên cihê berhevkirina berhemê, navê zarbêj, heger berê hatibe çapkirin agahiyên çapkirinê û agahiyên cihê arşîva tomara deng hene. Herwiha kurtejiyana zarbêj, ferhenga peyvên biyanî û kêmnas, navrêzka nîgaran û foto-album hene. Xebat bi wêneyên kesan, û wêne û nexşeyên deverên berhevkirinê hatiye dewlemendkirin. Di paşkoka hin cildan de çîrok û serpehatiyên bi zarbêjan re hatine vegotin ku vê yekê rengekî zindî daye xebatê. Herwisa Cemîla Celîl ji bo hin stranên nota nivîsîna ku vê yekê pîrhêliya xebatê bihêz kiriye.

Dema em ji hêla zimên ve lê binerin, hatiye îdiakirin ku axaftina zarbêjan bêyî destkariyekê hatiye veguhastin ku ev yek hem qaîdeyêke bingehîn e ji bo karên zanista folklorê û hem derfetê dide ev berhem wek keresteyên zimannasiyê jî bên bikaranîn. Bi armanca ku axaftina her zarbêjî ji hêla fonetîk ve bi awayekî rast bê dayîn alfabeya Celadet Alî Bedirxan bi zêdekirina herfên ç’[tʃ], e’ [ç], h’ [h], k’ [kʰ], p’ [pʰ], r’ [r], t’ [tʰ], x [x] hatiye bikaranîn. Ji hêla rênivîsê ve di mijarên wek cuda-nivîsîn, pêve-nivîsîna hin hêmanên zimanî de, qebûlên berbelav û zal hatibana tetbîqkirin, wê xwendina xebatê hêsantir bûya.

Halê hazir bidestxistina vê xebata giranbuha ku mirov dikare wê wek ensiklopediya folklorê kurdî bi nav bike, hinekî zehmet e. Hêvî ew e ku her 25 cild wek plankirî bên çapkirin û belavkirin da ku her kurd bikare jê sûd wergire.

Ümran ALTINKILIÇ

Lêkoler, Zanîngeha Mardin Artukluyê

Enstîtuya Zimanên Zindî yên li Tirkiyeyê